

פרשת מטות תשפ"ב

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

כיצד שמין חפץ עתיק שניזוק

שאלה

ראובן עשיר מופלג ואספן עתיקות, רכש לאחרונה במאה אלף שקלים סטנדר של אחד מגדולי האדמו"רים שחי לפני מאה וחמישים שנה, עליו הוא למד תורה, והתפלל בדביקות לבורא ית"ש. עקב שיפוצים שערך בביתו, הניח בנתים את הסטנדר בבית שמעון חברו. והנה באחד הלילות בשעה שעמד שמעון ליד הסטנדר, הבחין לפתע בגוי אלים שחדר לביתו ומתקרב לעברו כשסכין גדולה בידו. בהחלטה מהירה הרים את הסטנדר והיכה עמו בעוצמה מספר פעמים על ראש הגנב, עד שהגנב התעלף, והמשטרה שהגיעה לאחר מכן הצליחה לעצור אותו.

אלא שכתוצאה מהחבטות החזקות, עצי הסטנדר הישנים נשברו, וגם אם יתקנו אותם, הסטנדר הזה איבד את ערכו הממוני כחפץ עתיק וימכר במאה שקלים בלבד, כמו ששוה סטנדר ישן.

כעת תובע ממנו ראובן שישלם לו מאה אלף שקלים כמו ששילם עבורו. אולם שמעון טוען, מכיון שהיה מותר לי להשתמש בסטנדר כדי להציל את חיי, לכן לכל היותר אשלם לך מחיר של סטנדר ישן רגיל שהוא - מאה שקלים בלבד. מה הדין?

לצורך המחשת השוואה, נציין כמשל שלושה מחירים לסטנדר הנ"ל.

א - בתור סטנדר רגיל, ישן ומשומש, מחירו בחנות - מאה שקלים.

ב - רוב אספני העתיקות ישלמו עבורו עד עשרת אלפים שקלים.

ג - במכירה הפומבית התחרו ביניהם שלושה אספנים, ולבסוף קנאו ראובן - במאה אלף שקלים.

תשובה

א. מותר היה לשמעון השומר להשתמש בסטנדר לצורך הצלת חייו, ומצוה גדולה עשה בכך. אמנם למרות ההיתר, הוא מחוייב עדיין לשלם לראובן המפקיד עבור הסטנדר שנשבר על ידו. והשאלה היא רק - כמה ישלם עבורו? ויבואר בס"ד להלן.

ב. אם שמעון לא ידע את מחירו היקר של הסטנדר כשקיבל לשומרו - ישלם עבורו מאה שקלים בלבד.

החיוב בסכום הזה קיים גם לדעת התוס', הרא"ש, הגהות מרדכי, והרמ"א. ולענ"ד בנידון השאלה דנן, גם לדעת הרי"ף, הרמב"ם, והשו"ע - ישלם רק מאה שקלים. אמנם אפילו אם נאמר שגם בנידון דנן ישנה מחלוקת ביניהם, עכ"פ מאחר ושמעון מוחזק בכספו - לא ניתן לחייבו יותר ממאה שקלים בלבד.

ג. אם שמעון או אפילו כל אדם אחר, לא ידעו את מחירו היקר של הסטנדר, ושברוהו בכוונה, לדעת התוס' וסייעתו - ישלם המזיק מאה שקלים בלבד. ולדעת הרמב"ם וסייעתו - ישלם המזיק עשרת אלפים שקלים בלבד, ולא מאה אלף שקלים כפי שקנאו הניזוק. וגם בנידון זה,

מאחר והמזיק מוחזק בכספו - לא ניתן לחייבו יותר ממאה שקלים בלבד.

ד. אם שמעון לא ידע את מחירו, והסטנדר לא ניזוק, אלא מחמת פשיעת שמעון בשמירתו, הוא נגנב מביתו - גם לדעת הרמב"ם ישלם שמעון מאה שקלים בלבד.

ה. אם מי שהזיקו בכוונה ידע מראש בכמה כסף קנאו בעליו, ולמרות זאת שברו בכוונה - גם לדעת התוס' ישלם עבורו עשרת אלפים שקלים, וכל שכן לשיטת הרמב"ם. ולא ישלם לבעליו מאה אלף שקלים, למרות שידע שבמחיר זה קנה אותו.

ו. בנידון השאלה דנן, אם שמעון השומר ידע מראש את מחירו היקר של הסטנדר, ולאחר מכן בגלל אונסו שברו על ראש הגנב כדי להציל את חייו, גם לדעת התוס' וסייעתו - ישלם עבורו עשרת אלפים שקלים.

ז. אם המפקיד אמר לשמעון השומר כשקיבל לשומרו את המחיר היקר ששילם עבורו, ולמרות זאת לא התנה עמו שמעון שום תנאי שמגביל את אחריותו הכספית, ולבסוף מחמת פשיעתו בשמירה, הסטנדר נגנב או אבד מביתו, ישלם עבורו למפקיד - מאה אלף שקלים, כפי המחיר שהמפקיד שילם עבורו.

ח. שומר שקיבל לשמור על תכשיט שנקנה על ידי בעליו בחנות יוקרתית בעשרת אלפים שקלים, אולם ניתן לקנות תכשיט דומה בחנות תכשיטים רגילה בעיר בחמשת אלפים שקלים, ובגלל שפשע השומר בשמירתו התכשיט נגנב מביתו - ישלם השומר למפקיד חמשת אלפים שקלים בלבד, וזאת למרות שידע מראש שהמפקיד שילם עבורו מחיר כפול.

מקורות

ההיתר להצלת חיים בממון חברו

מבואר בגמ' בב"ק (ס:) לדעת כל רבותינו הראשונים והפוסקים [למעט שיטת רש"י] שמותר לאדם להציל את נפשו ע"י ממון חברו, ובתנאי - שדעתו תהיה לשלם אח"כ לחברו את הממון שחיסר לו, מאחר ואין דבר שעומד בפני פיקוח נפש. למעט שלש עבירות חמורות שהן עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים, בהן נאמר - יהרג ואל יעבור. וכך גם נפסק להלכה בטור, ובשו"ע הל' גזילה (סי' שנט, ט) וע"ש.

לאור האמור ברור שבנידון השאלה דנן, במציאות שנוצרה, היה מותר גם לכתחילה לשמעון ששמר על הסטנדר העתיק - לקחתו ולהכות עמו על ראש הגנב כדי להציל את חייו, וקיים בכך מצוה גדולה של "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", וכן "וחי בהם" וכו'. ולכן מעשהו לא נקרא "מעשה מזיק" או "פשעה בשמירה" אלא - מעשה מצוה שהתורה, וחז"ל ציוו אותו לעשות באונס שקרה לו.

אלא שהנידון ההלכתי הוא - איזה סכום כספי חייב עתה שמעון לשלם לראובן עבור הסטנדר ששבר. ולצורך המחשה, ציינו בשאלה שלושה מחירים עבור הסטנדר כדלהלן.

א - מאה שקלים כפי ששווה סטנדר ישן רגיל בחנויות למכירת חפצים ישנים ומשומשים.

ב - עשרת אלפים שקלים, כפי שרוב אספני העתיקות מוכנים לשלם לכל היותר, עבור הסטנדר הנ"ל שהיה שייך לאדמו"ר הצדיק שחי לפני מאה וחמישים שנה.

ג - מאה אלף שקלים, כמחיר ששילם עבורו ראובן לבסוף במכירה הפומבית.

ההבדל בין שומר - לאדם שהזיק ממון מכוסה

כתוב בגמ' בב"ק (סב) אמר רבא הנותן דינר זהב לאשה [לשמירה] ואמר לה, היזהרי בו של כסף הוא [כנראה, שהדינר היה מכוסה] הזיקתו - משלמת דינר זהב, משום דאמר לה - מאי הוי לך גביה דאזיקתיה [פי' - לא היה לך רשות להזיקו, ולכן תשלמי את שווי האמיתי]. פשעה בו [פי' - שלא שמרה עליו כראוי, ולכן הדינר אבד] - משלמת דינר של כסף, כי היא אומרת למפקיד, התחייבתי לשמור על מטבע של כסף בלבד, ולכן אשלם סכום זה אם מחמת פשיעתי בשמירתו הוא יאבד או יגנב, ולא התחייבתי לשמור על מטבע מזהב. למרות שנגרם לך נזק גדול יותר.

בהמשך הגמ' שם מובא מעשה, באדם שבעט בכוונה בכספת של חבירו והשליכה לנהר, והתברר אח"כ שהיו בכספת פנינים, ובזמנם לא היה שכיח להניח בכספת פנינים אלא רק כסף. והסתפק רב אשי, האם המזיק חייב לשלם עבור הפנינים שהונחו שם, מאחר וישנם מיעוט אנשים שלפעמים אולי מניחים שם פנינים, או מכיון שזה לא שכיח, פטור המזיק. ונשאר רב אשי בספק, ולפיכך לא ניתן לחייב את המזיק לשלם.

שיטת התוס', כשלא ידע המזיק שוויות הממון שהזיק

והנה נחלקו בביאור הגמ' התוס', הרא"ש, הגהות מרדכי בב"ק (ס"ו) והרמ"א שפסק כמותם בחו"מ (ס"ו שפת, א), עם הרי"ף, הרמב"ם, והשו"ע שם שפסק כמותם. לדעת התוס' וסייעתו, מסתכלים רק ביחס לחומרת מעשהו של המזיק, האם היה עליו להעלות בדעתו שבמעשהו הוא יגרום נזק רב לניזק.

ולכן התוס' חילקו את זה לשלושה מצבים: א - בנידון של רבא, לגבי השומרת שהזיקה למטבע שקיבלה לשמור, מכיון ששכיח שהמפקידים לא מגלים את השוויות האמיתיות של הפקדון, כי אחרת אנשים לא יצו לשמור עליו, לכן המזיק היה צריך להעלות בדעתו שהמטבע שווה יותר ממטבע של כסף, וממילא דינו כאדם המזיק שחייב לשלם כפי שהיה שווה הנזק בפועל. כלומר - מטבע של זהב.

ב - באופן שאדם הדליק במזיד גדיש של חבירו, והתברר אח"כ שבעליו החביאו בגדיש ארנק עם כסף שנשרף עם הגדיש. במקרה זה פטרו התוס' בב"ק שם (סא: בד"ה אלא וכו') את המזיק על הארנק שנשרף. מאחר והמזיק לא היה צריך להעלות בדעתו שמחבא ארנק בגדיש שנמצא בשדה פתוח. כלומר, אע"פ שהמזיק פשע בזה שהדליק אש בתבואת חבירו על מנת לאבדה, ועל נזק זה - ודאי שחייב לשלם. אבל כלפי הפסד הכסף שהיה בארנק, מכיון שאין מצידו פשיעה בגרימת הנזק, כי לא היה צריך להעלות בדעתו שמחבא ארנק עם כסף בגדיש, לכן כלפיו - פטור המזיק מלשלם.

ג - בנידון של רב אשי, שהיו פנינים בכספת, שרק מיעוט אנשים מניחים זאת שם, וגם רק לעיתים רחוקות בלבד. והסתפק רב אשי, האם במקרה כזה ישנה תביעה על המזיק, למה לא חששת מראש שאולי בזריקת הכספת לנהר, תגרום לנזק ממוני גדול או שאין על המזיק חיוב להעלות זאת בדעתו. ולכן במקרה הזה, ובדומים לו, מחמת הספק - לא ניתן להוציא ממון מהמזיק שמחזק בכספו.

שיטת הרמב"ם, כשלא ידע המזיק שוויות הממון שהזיק

אמנם דעת הרי"ף והרמב"ם היא, שמזיק בידיים או בכוחו - תמיד חייב לשלם על הנזק הממוני שגרם, ואפילו אם לא שכיח שימצא רכוש גדול במקום הנזק. כיון שהוא אשם במעשיו, ועליו לשאת בתוצאות הנזק שנגרמו ממעשיו. ולשיטתם בנידון של רב אשי הספק היה, האם נאמן בעל הכספת בדבריו שהיו שם פנינים או שאינו נאמן בטענתו. ולכן אם היו באים עדים ומאשרים את דבריו - המזיק היה חייב לשלם עבור הפנינים.

ומסיבה זו חייב רבא את האשה שהזיקה את מטבע הזהב לשלם, למרות שחשבה על פי דברי המפקיד שהמטבע הוא מכסף, היות ומעשה ההזיק שלה נעשה באיסור.

אולם גם לרמב"ם אם הדליק גדיש חבירו, ומחמת זה נשרף ארנק עם כסף שהיה מחבא בו - פטור המזיק מלשלם עבור הכסף, וכפי שפסק בהל' נזקי ממון (פ"ד, יא), והשו"ע חו"מ (ס"ו ת"ח, ג).

והסיבה לכך היא כמבואר שם בש"ך (ס"ו, ו), שבנידון הגדיש - המזיק לא הזיק בידי או בארנק, אלא הוא הדליק את הגדיש, וממילא בגלל שפשע ולא שמר על אשו, נשרף הארנק שהיה מחבא שם. לפיכך סובר הרמב"ם למרות שמזיק חייב לשלם מחמת שפשע במעשהו, אולם אם לא הזיק בידי או בכוחו לממון חבירו, במקרה זה - מתחייב רק על דבר שהיה עליו להעלות בדעתו שנמצא שם, ולא על דבר שאינו שכיח להימצא שם. ועיי' ג"כ בדברי הקצות (ס"ו רצא, ס"ק ד), ובדברי הנתיבות שם (ס"ק ט).

ביאור הדין בנידון השאלה, כשהשומר לא ידע את שוויות

הסטנדר

התבאר לעיל, שלמרות שמותר לאדם להציל את חייו ע"י ממון חבירו, אולם לאחר מכן יצטרך לשלם לניזק את שוויות החפץ שהזיק לו. לאור זאת, נדון תחילה במקרים השונים כאשר שמעון השומר - לא ידע ממחירו היקר של הסטנדר, וראובן כשהפקידו אצלו לא אמר כלום או שאמר שזה שייך לקרובו שנפטר לאחרונה וכד' מבלי שיספר לו כמה כסף שילם עבורו.

א - מדין שומר - ודאי שגם לרמב"ם אינו חייב לשלם יותר ממאה שקלים. כי כל מי שרואה סטנדר משומש במצב שהוא היה, יודע שהשוויות שלו הינה מאה שקלים בלבד. וממילא רק על דעת הסכום הזה התחייב והשתעבד שמעון השומר לשלם למפקיד אם יפשע בשמירתו. והמפקיד פשע שלא עדכן אותו מראש בעלותו היקרה של הסטנדר.

ב - מדין מזיק בידיים - לדעת התוס' וסייעתו, תמיד המזיק ישלם רק מאה שקלים. ואפילו אם היה שוברו במזיד, ולא לשם הצלת חייו, גם היה משלם עבורו רק מאה שקלים.

מאחר ולא היה עליו להעלות בדעתו מקרה חריג שאינו שכיח, שהסטנדר הינו עתיק עם יחוס, ונקנה במכירה פומבית במאה אלף שקלים. ונידון זה דומה למדליק גדיש חבירו, והיה מחבא שם ארנק עם כסף, שפטור המזיק מלשלם עבור הארנק, כי לא היה צריך להעלות בדעתו שמזיק במעשיו דבר שאינו שכיח להימצא שם.

אולם לשיטת הרמב"ם וסייעתו, אם הוא הזיק בכוונה, מכיון שאסור היה לו לעשות כך, וכדברי רבא בגמ' "מאי הוי לך דאזיקתיה"? לכן למרות שלא ידע מראש את מחירו, ישלם עבורו מחיר ששווה סטנדר עתיק. אמנם לענ"ד למרות האמור, ישלם עבורו עשרת אלפים שקלים בלבד, ולא מאה אלף שקלים, למרות שהמפקיד

שילם עבורו מאה אלף שקלים. ונסביר להלן בס"ד את עיקרי יסודות שומת נזיקין בחפץ רגיל, ובחפץ שנקנה ע"י אספני עתיקות.

ביאור ההבדל לגבי חפץ שהוזק, אם מסיבות צדדיות ישנם יחידים שמשלמים עבורו סכום רב

תחילה נקדים, שאע"פ שאצל אחוז גבוה מהאנשים, חפץ עתיק אינו שווה מחיר מופרז, ואפילו אם אדם גדול השתמש בו, אולם מאחר וידוע לכל שישנו שוק של אספני עתיקות, שאצלם נמכרים חפצים עתיקים בסכומים גבוהים מסיבות שונות, לכן בשומת נזקי חפץ עתיק שראוי להימכר אצל אספני עתיקות, שמין בכפוף למחירים אצלם. אמנם השיקול הזה קיים, ביחס למחיר שחלק ניכר או רוב אספני העתיקות היו מוכנים לשלם עבורו, אבל אם ישנו רק אדם אחד או כמה בודדים בלבד שמוכנים מסיבות אישיות בלבד, לשלם עבור פריט עתיק מסוים מחיר גבוה ביותר כמו למשל בגלל הקשר האישי או המשפחתי של הקונה עם בעל הפריט, או מחמת גאוות הקונה שלא להיכנע במכירה הפומבית למתחרה עמו או שיש לו אוסף פריטים דומה מאותה תקופה וכדומה, במקרים אלו - אין המחיר היקר ששולם עבורו נחשב מחירו של החפץ בשוק העתיקות, ולכן המזיק אותו - פטור מלשלם את המחיר המופרז בו נקנה חפץ זה.

ודומה הדבר, למי שהזיק תמונה משפחתית נדירה השייכת לאדם מסוים, שלשאר בני אדם כולל לאספני העתיקות - תמונה זו לא שווה מאומה. שאפי' שלפתח תמונה בחנות עולה למשל - חמישה שקלים, אבל לבעל התמונה שהוזק, מכיון שהתמונה היתה מזכרת נדירה ממשפחתו, ובפרט אם חלקם נמצאים כבר בעולם האמת וכו', הוא מוכן לשלם עבורה חמש מאות שקלים או אפילו שכך גם קרה בפועל, ששילם עבורה סכום זה לאדם שתמונה זו היתה ברשותו, מאחר והוא ניצל את רצון הקונה לקנותה בכל מחיר. למרות זאת, מי שהזיק לו את התמונה - ישלם חמישה שקלים בלבד, כי זוהי השוויון של תמונה בשוק, והעובדה שמבחינה רגשית הנזיק שילם עבורה חמש מאות שקלים - אין בכך כדי ליצור לתמונה שוויון ממונית שונה מעבר למקובל בשוק לשלם עבורה.

יסודו של הנתיונות לגבי שומת חפץ או קרקע

והנה יסוד דומה כתב הנתיונות בביאורים (סי' קמח, א באמצע דבריו שם) וז"ל ונראה שדבר שאינו שווה בעצמו למוכרו וליקח דמים עבורו, ורק ששווה לאיש ההוא - אין המזיק חייב לשלם... אלא ודאי שהמזיק דבר שאי אפשר לקחת דמים עבורו - פטור, ע"כ.

והנה אע"פ שרבותינו האחרונים דחו את ראיותיו, וטוענים שדבר שיש לו שוויון ממונית בשוק, אלא שמסיבות צדדיות אנשים נוספים לא קונים אותו - המזיק אותו חייב לשלם לניזק כפי השוויון הממונית שעלתה לו. ולפיכך מי ששבר זכויות משקפים של חברו או שהזיק לבגד חברו, למרות שמסיבות צדדיות בגלל שכל מספר במשקפים הינו יחודי לאותו אדם, לא ניתן למכור משקפיים משומשות. או בגלל שבזמן הזה אנשים לא קונים בגדים משומשים וכו', לכן אין שוק לדברים משומשים. אבל מכיון שהחפץ שניזוק שווה ממונית לכל אדם שקנאו, וגם אם המזיק היה רוצה חפץ כזה - היה קונה אותו בשוק ומשלם עבורו כמו המחיר שהחפץ שווה להימכר לכל קונה. והיות והמחיר שהחפץ עולה נקבע אך ורק לפי השוויון הממונית שנמכר בחנויות בעיר, ולא מסיבות צדדיות של רגשות אישיות או משפחתיות וכדומה, לכן נקטו האחרונים, שהמזיק חפץ בעל שוויון ממונית כפי שנרכש בשוק, ישלם את הנזק שנגרם לבעליו. וכפי המצב שהיה החפץ שווה בזמן הנזק, וכך המנהג להורות.

אולם כולם מסכימים עם עצם היסוד של הנתיונות, ששומת נזיקין צריכה להיות אך ורק בכפוף למחיר שהחפץ נמכר בשוק - בגלל השווי הממוני שלו לכל אדם שמעוניין בו. ולכן אפילו אם ישנו אדם בודד או כמה בודדים להם החפץ שווה יותר כסף מסיבות אישיות, אין הם קובעים את מחירו לגבי המזיק אותו, אלא המחיר המקובל בשוק לשלם עבורו - זהו הנזק שגרם לו המזיק.

כיצד שמין חפץ עתיק שהוזק

לאור האמור גם בעתיקות כך היא השומא. ואע"פ שבשוק הזה משתתפים מיעוט אנשים שרובם בעלי אמצעים כספיים, עכ"פ קיים וידוע שיש שוק ומסחר כזה. אמנם גם במסחר זה ישנם כללים לפיהם נקבע שווי החפץ באופן כללי, למרות שאינו מחייב. ומסיבה זו שאין מחיר מוסכם או קרוב לכך - אין למתאנה במחיר במסחר העתיקות, אפשרות לבטל את המקח, מחמת טענת אונאה במחיר.

כמו כן ידוע, שתמיד יש במסחר זה אספנים בודדים שמסיבות אישיות מוכנים לשלם עבור פריט מסוים מחיר מופרז. ושכיח מאד שאותו פריט הוצע למכירה בשבוע מסוים - ולא היה עבורו ביקוש או שרצו לשלם עבורו מחיר נמוך, ולכן בעליו לא מכרוהו. ובשבוע שלאחר מכן, נמכר פריט זה במכירה נוספת במחיר מוגזם. וכן גם שכיח הפוך, שחפץ מסוים שנמכר השבוע במחיר יקר, כשירצה הרוכש למכרו בשבוע שלאחריו - יצליח למכרו רק בשליש מהמחיר שקנהו, ואפילו המתחרים עמו בשעתו חזרו בהם מלקנותו. א"כ מוכח, שהמחירים המופרזים ששילמו עבורו אותם היחידים ביום מסוים - אינו נחשב מחירו האמיתי של החפץ. והרי המזיק חייב לשלם רק כפי המחיר הסביר והמקובל באותו המסחר, ולא כפי ששילם עבורו אדם מסוים באופן אקראי.

נמצא למסקנה, שגם בנידון חפצי עתיקות - קיים יסודו של הנתיונות לכולי עלמא מבלי חולק. ולכן כשדנים איזה סכום נחייב מי שהזיק חפץ עתיק - שמין בכמה חפץ כזה יימכר באופן סביר אצל רוב או עכ"פ חלק ניכר מהאספנים, ולא מתייחסים כלל למחיר ששילם עבורו אספן בודד שרכשו במחיר יקר במיוחד מסיבות אישיות. ולכן דומה נידון דנן למזיק תמונה משפחתית, ששווה סכום יקר רק לאדם אחד או לכמה בודדים מאותה משפחה, שהתבאר לעיל שבנידון זה - כולם מסכימים עם הנתיונות, שהמזיק ישלם עבורה כפי המחיר שווה לפתח תמונה בשוק.

לפיכך מסקנת הדברים, שגם לרמב"ם אם יזיק בכוונה לסטנדר, למרות שחייב לשלם כמו חפץ עתיק, אע"פ שהמזיק לא ידע מכך בעת הנזק, אולם ישלם עבורו עשרת אלפים שקלים בלבד כפי ששווה לחלק ניכר מאספני העתיקות לקנותו, ולא מאה אלף שקלים כפי שנקנה הסטנדר ע"י בעליו.

ביאור שיטת הרמב"ם בנידון השאלה דנן

אמנם בנידון השאלה דנן, מכיון שמעשה שבירת הסטנדר בראש הגנב - לא נקרא מעשה מזיק - אלא קיום מצוה שהתורה, וחז"ל חייבוהו לעשותו, לפיכך לענ"ד גם לרמב"ם לא ניתן לחייבו יותר ממאה שקלים. מכיון שלא שייך כלפיו טענת רבא - מאי הוי לך דאוקתיה. ואע"פ שהזיקו בידיו, אולם אם על מעשה פשיעה במזיד כמו בשורף גדיש חברו פטר הרמב"ם על הארנק שהיה מוטמן שם, א"כ כ"ש בנידון דנן שלא פשע כלל במעשהו, וגדר שבירת הסטנדר נקרא "מזיק ברשות" או "מקיים מצוה", ודאי שאין לחייבו יותר מאשר שווי סטנדר משומש כזה כפי שנמכר בחנות. ועכ"פ גם אם נאמר שלא כדברינו, שלהרמב"ם למרות האמור חייב לשלם עשרת אלפים שקלים בגלל שבירת הסטנדר בידיו, אולם מכיון שלהתוס'

ודאי שחייב רק מאה שקלים, לא ניתן לחייב את השומר שמוחזק בכספו ביותר ממאה שקלים.

ביאור הדין כאשר השומר ידע את שוויות הסטנדר

אולם אם השומר ידע מראש את עלותו היקרה של הסטנדר, במקרה זה למרות שהיה חייב בנסיבות שנוצרו להכות עמו על ראש הגנב כדי להציל את חייו, אולם מכיון ששכיח שסטנדר ישן עציץ חלשים, וסביר שישבר מחמת המכות, לכן לענ"ד גם לשיטת התוס' וסיעתו יצטרך לשלם עבורו עשרת אלפים שקלים, כפי השווי שלו אצל רוב אספני העתיקות. כי כל ההיתר להציל את עצמו בממון חברו קיים - רק על דעת לשלם אח"כ לחברו את ניזקו.

ההבדל המהותי בין שומר למזיק בנידון השאלה דנן

אולם אם שמעון השומר ידע מראש שראובן שילם עבור הסטנדר מאה אלף שקלים, ולמרות זאת קיבל עליו לשמור על הסטנדר, ולא התנה בקבלת השמירה עם המפקיד שהוא מתחייב באחריותו עד סכום מסוים, אלא קיבלו בסתם. ולבסוף בגלל פשיעתו בשמירה - הסטנדר נגנב או אבד מביתו - חייב השומר לשלם למפקיד - מאה אלף שקלים לפי כל הדעות, מכיון שעבור סכום זה התחייב באחריותו למפקיד בעת קבלת השמירה.

כי חלוק חיובו של שומר מחיובו של מזיק. מאחר ומזיק לא התחייב מאומה לניזק, ולכן לאחר הנוק שמין כמה שווה החפץ שניזוק להימכר בשוק לרוב אספני העתיקות. משא"כ שומר מתחייב למפקיד בעת קבלת השמירה אם ידע מראש כמה כסף שילם עבורו המפקיד - שישמור על החפץ כפי השווי שלו עבור המפקיד. ולכן אע"פ שבשוק הוא שווה פחות, אמנם יש כאן התחייבות אישית למפקיד בכפוף לסיכום ביניהם שאינה קשורה כלל למחירי השוק. ודומה הדבר למקרה שהמפקיד היה מבטח את החפץ בחברת ביטוח חיצונית במאה אלף שקלים כפי המחיר ששילם בפועל עבור הסטנדר, שאם החפץ יגנב ממנו - יקבל מהם פיצוי של מאה אלף שקלים, וכך הוא גם גדרו של השומר בנידון דנן, אם ידע מראש את המחיר ששילם עבורו המפקיד, ולא התנה מראש שמוכן להתחייב באחריותו עד סכום מסוים.

שמר על תכשיט יקר, שניתן להשיגו במחיר מוזל

אמנם אם קיבל לשמור על תכשיט שניתן להשיגו בעיר בחמשת אלפים שקלים, במקרה זה למרות שידע שהמפקיד שילם עבורו בחנות יוקרתית עשרת אלפים שקלים, אולם היות וחיובי השמירה חלים על התכשיט בלבד, ואותו הרי ניתן לרכוש בחמשת אלפים שקלים, לכן זהו הסכום שהשומר התחייב מראש לשלם אם יפשע בשמירתו.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

תפקידו ושליחותו של האדם בעולם

כתוב בהפטרה (ירמיהו א, ה-ז) שהקב"ה אמר לירמיה "בטרם אצרך בבטן [אמן] - ידעתך, ובטרם תצא מרחם - הקדשתך, נביא לגויים - נתתיך". והשיב לו ירמיה "הנה לא ידעתי דבר - כי נער אנוכי וענה

לו הקב"ה - "אל תאמר נער אנוכי, כי על כל אשר אשלחך - תלך, ואת כל אשר אצוך - תדבר" ע"כ.

נמצאנו למדים, שלכאורה לא היתה לירמיהו בחירה מה יעשה בחייו. וכך גם כתוב במדרש תנחומא פ' שמות (ס"ה) על הפסוק "והוא באחד - ומי ישיבנו" שהקב"ה הוא יחידו של עולם, ואין שום אפשרות לבני אדם להתנגד למה שהחליט. ומביא שם במדרש דוגמא מירמיהו הנביא, וממשה רבינו שסירב שבעה ימים ללכת למצרים להוציא את בני ישראל משם, ולמרות סירובו הלך לבסוף בעל כורחו, ומילא את השליחות שנוצרה בה. וכן יונה הנביא סירב להנבא על נינווה, וברח לים וכו', ולבסוף בעל כורחו נאלץ לחזור ולהתנבא על נינווה וכו'. ולכאורה קשה, כיצד יתכן שתתבטל מאותם הנביאים הבחירה?

ההבדל בין בחירה, ליעודו של אדם בעולמו

אמנם ודאי שלא קשה מאומה, כי אין מציאות בבריאה שתתבטל מאדם חי הבחירה. ואפילו דוד המלך שאמר "לבי חלל בקרבי" כלומר, שאין לי יצר הרע, אבל ודאי שהיתה לו בחירה בדברים מסוימים האם לעשותם. וכ"ש בכל מה שקשור בבין אדם לחברו, ובמידות, שנשארה לו הבחירה. וראיה לכך, שלמרות דבריו אלו, לאחר מכן חטא [לפום דרגתו] בספירת בני ישראל שלא לצורך, שזה קרה בסוף ימיו. וכן למרות שכתוב בספר משך חכמה, שלאחר מתן תורה התבטלה ממש רבינו הבחירה, כי כל התורה שבידינו היא ממה שמסר לנו משה רבינו, ואם תהיה לו בחירה - אולי חלילה ישנה ממה שקיבל בסיני. אמנם כוונתו היא - רק ביחס לדברי תורה, אבל לגבי שאר הדברים הקשורים להתנהגותו של האדם - ודאי שנשארה לו הבחירה. וראיה לכך מחטא מי מריבה, שהיה בשנה האחרונה לחייו.

לפיכך דברי הקב"ה לנביאים משה, ירמיהו, ויונה היו רק - ביחס ליעודם בחיים, והתפקיד שלצורך זה באו לעולם. שמסיבות הידועות לקב"ה בלבד, הוא קבע עוד בטרם לידתם, איזה שליחות לצורך הבורא ית"ש יעשו אותם הנביאים בעולם. אבל ודאי שעדיין נשאר לכל אחד מהם הבחירה בקיום המצוות כיצד יעשה אותן, וכן בכל מה שקשור בבין אדם לחברו, במידות, וכו'.

תפקידו היחודי של כל אחד בעולם

כמו כן למדנו מכאן, שיש לקב"ה מסיבות הידועות לו בלבד - תוכנית מסודרת לגבי כל אחד לשם מה הביאו לעולם, לאיזה תפקיד נשלח לעשותו, וכמה שנים יחיה בעולם וכו'. ואע"פ שאין לנו שום ידיעה מהו רצון הבורא שנעשה בעולם, ולכן מוטל עלינו לעבוד את הקב"ה בכל יכולתנו, ותכונות נפשינו, וכוחינו הגשמיים. ולתת לקב"ה שינהל אותנו כרצונו, ולשם כך עלינו להרבות בתפילה שנצליח בכך ושללא נכשל. אולם נלמד מכך מוסר השכל, שחלילה לנו לקנא באנשים אחרים, שזכו יותר מאיתנו בהצלחה בחכמה, בשידוכים, בנים, פרנסה ברווח, משרות טובות, בריאות איתנה וכו' למרות שלדעתנו, איננו פחותים מהם, ואולי גם מוכשרים וחכמים מהם, ואפילו אם עובדות אלו אכן נכונות.

מאחר והתבאר, שכל אחד בא לעולם לצורך יעוד ושליחות מסוימת שקבע לו הקב"ה מראש, וממילא אף אחד בעולם לא קיבל או לקח דבר ששייך לנו, וכמו כן, גם אנחנו לא נוכל בשום אופן לקחת דבר ששייך לאדם אחר, וכל הנסיונות לשנות עובדות אלו בכח, ואפילו שלא באלימות חלילה - תמיד יכשלו בסופם, וישנם עובדות רבות על כך. והקב"ה ישמרנו ויעזרינו שנזכה לעשות רק את רצונו יתברך.

העלון יוצא לע"נ הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה